

Andreas Christian Hviid, pastel af Jens Juel fra ca. 1785. Tilhører The Minneapolis Institute of Arts, som har modtaget billedet som gave fra Mrs. Roger A. van der Straeten.

HVIIDS EVROPA

Udtog af en Dagbog holden i
Aarene 1777-1780 paa en Reise igennem
Tyskland, Italien, Frankrige og Holland
af Andreas Christian Hviid

*Med indledning og kommentarer
af Michael Harbsmeier,
Claus Mechlenborg og Morten Petersen*

Forlaget Vandkunsten

Indhold

Introduktion 9

Naadigste Kronprinds! 17

Forerindring 21

UDTOG AF EN DAGBOG, FØRSTE DEEL

Reisen til Kiel 31

1777 Julii Maaned 31

August Maaned 46

September Maaned 60

Hamborg 61

Reise til Göttingen 75

Göttingen 76

October Maaned 97

November Maaned 114

December Maaned 123

1778 Januarii Maaned 134

Februarii Maaned 145

Martii Maaned 156

April Maaned 171

May Maaned 190

Junii Maaned	198
Julii Maaned	213
August Maaned	223
September Maaned	235
October Maaned	245
Reisen fra Göttingen til Regensburg	253
Cassel i October Maaned	253
Melzungen	259
Salzungen	260
Schmalkalden	261
Meinungen	261
Coburg	263
Bamberg	265
Erlangen	266
Nürnberg	266
Regensburg	269
Reisen paa Donau til Wien	275
Geislinge	275
Wien	302
November Maaned	309
December Maaned	392
1779 Januarii Maaned	439

UDTOG AF EN DAGBOG, ANDEN DEEL

Reisen fra Wien til Venedig	477
Januarii Maaned	477
Februar Maaned	498
Venedig	501
Ferrara	537
Bologna	541
Efterskrift anno 1788 af Anders Gamborg	567
<i>Kommentar</i>	575
<i>Principper for udgivelsen</i>	597
<i>Litteratur</i>	598
<i>Navneregister</i>	600
<i>Ordforklaring</i>	615

Introduktion

Hviids Evropa er historien om én prægende oplevelse; om en ung teolog, der er værd at huske for én ting; en øjenvidneskildring af Oplysningstidens Europa, som det blev oplevet på en dannelsesrejse fra juli 1777 til februar 1780. Andreas Christian Hviid var 28 år gammel, da han forlod København ombord på paketbåden *Delphinen* for at opstøve sjældne bibelmanuskripter i de tyske lande, Østrig og Italien – et projekt finansieret af den danske regering.

Han blev opfordret til at fortælle sine oplevelser til en dagbog, og især lægge vægt på, hvad han hørte folk tale om undervejs. Den dagbog sidder De med nu. Man støder sjældent på et historisk værk, som afspejler sin epoke så glimrende som *Hviids Evropa*; bogen er en stadig frisk vind, der bærer samtaler og stemmer fra det 18. århundrede med sig. Hviid er mageløst videbegærlig; han opsøger teatre og kunstgallerier såvel som rå dyrekampe mellem ulve og bjørne; han møder Det Fremmede med frisind og noterer sine samtaler med svovlprædikende præster, med de lærde ved universiteterne, med aristokraterne i paladserne, ja, selv de vanvittige i galehusene refererer han. Dagbogen er nok det mest vellykkede eksempel på dansk rejselitteratur i det 18. århundrede – og genretypisk i et Europa, hvor de rejsende begyndte at skrive om det velkendte udland som var det fremmed og ukendt. Væksten i beretninger om rejser i hjemlande og inden for Europa er anseelig, især i århundredets anden halvdel. Nogle begynder endda at skrive om rejser i eget værelse. Fra et rejsehistorisk perspektiv handlede Oplys-

ningen måske mest om at føle sig bemyndiget til at beskrive sine oplevelser – og hvad man har lært at beskrive, kan man måske lave om. Lave verden om, det ville Hviid gerne.

Hans rejse var først og fremmest et led i et bibelfilologisk forskningsprogram sat i gang af den konservative statssekretær Ove Høegh-Guldberg*, bedst kendt i Danmarkshistorien som hjernen bag intrigen mod Christian den VII's livlæge Johann Friedrich Struensee i 1772. Men statssekretæren havde mere end henrettelser på sinde, han prægede sin tids videnskab, og hans bibelprogram havde format – før Guldberg var bibelfilologi herhjemme et privat liebhaveri for rigmænd. Egentlig historisk-filologisk bibelkritik var også noget nyt, og de danske forbindelser til dens arnested, Georgia Augusta-universitetet i Göttingen, var gode. Til Göttingen valfartede langt de fleste, der blev til noget inden for *den lærde republique*. I fyrstedømmet Hannover nød danske studenter godt af Johann David Michaelis' undervisning, den berømte orientalist, der oprindeligt havde fostret idéen til Carsten Niebuhr-ekspeditionen i 1761-67. Et eventyr, der i udgangspunktet handlede om at lægge til den kendte viden om de bibelske tider. De senere danske filologer fik en mere behagelig arbejdsmark i europæiske arkiver langt fra Arabiens farer. Under statssekretær Guldbergs protektion blev en række yngre talenter sendt til vesteuropæiske arkiver, der gemte upåagtede bibelmanuskripter. Opmærksomheden var rettet mod kejserbiblioteket i Wien og det endnu vigtigere Vatikan-bibliotek i Rom. Programmet sattes i gang med Hermann Treschows rejse i 1768, i hans kølvand fulgte Hviid, og derefter yderligere seks oldtidsforskere, inden aktiviteten rindede ud mod århundredets slutning.

* Om bibelfilologien i Danmark, Se Poul Johs. Jensen *Klassisk filologi indtil 1800*, i Svend Ellehøj & Leif Grane (red.) *Københavns Universitet 1479-1979*. 1992.

Alle rejste efter samme skabelon: Først til Göttingen for at lære filologiens ABC, så til Wien for at øve sig inden den store manddomsprøve i Rom. Hviids lærde produktion modtog samtidens anerkendelse, om end hverken han eller de andre danskere skaffede sig varige navne. I Wien var han beskæftiget med at sammenligne varianter af græske håndskrifter til Det Ny Testaments beretninger om apostlene og Johannes' Åbenbaring. Det handlede om at si tilføjelser og forvrængninger i tekstoverleveringerne fra og nå frem til de originale bibelord. Ud af anstrengelserne kom *Libellus Criticus* (1785), det eneste større arbejde fra hans hånd. Fra opholdet i Rom har vi kun den lille prøve *Specimen Ineditæ* (1780), en udgivelse af 1. Mosebogs kapitel 49 på arabisk med samaritanske bogstaver. I pavestaden samlede Hviid materiale til en større afhandling om profeten Zacharias – men det håndskrevne manuskript er gået tabt.

Vel hjemkommen i 1780 begyndte han at forelæse ved Københavns Universitet, blev snart provst ved Regensen og gled ind i kredsen af reformivrige intellektuelle omkring det toneangivende tidsskrift *Minerva**. Dertil optrådte han jævnligt i den nye presse, især med kunstkritik. Af hans værk er kun dagbogen interessant i dag. Den blev et kontroversielt værk ved sin udgivelse i 1787 under originaltitlen *Udtog af en Dagbog holden i Aarene 1777-1780 paa en Reise igennem Tyskland, Italien, Frankrige og Holland*. Den vidnede om de åndelige strømninger, Europa var svanger med, men Danmark ikke havde forløst endnu: samtaler om videnskabens frihed, om nødvendigheden af tolerance og borgerrettigheder og kritik af kirke og aristokrati. Samtiden noterede sig især den reformpolitiske tendens og de skrappe udfald mod overtro og forældet teologi. Det var lektur

* For en bredere gennemgang af Hviids karriere, se Leif Grane *Andreas Christian Hviid (1749-1788)* i sammes *Kristendommen i historien. Udvalgte artikler 1950-1996*. 1997.

til tiden, og det smagte af fritænkeri; det var næppe passeret få år forinden under Ove Høegh-Guldberg, hvor censur og kirketroskab var i højsædet. Men nu var klimaet et andet. I april 1784 havde en ublodig paladsrevolution fejlet den konservative regering ud af Christiansborg, Guldberg blev degraderet til amtmand i Århus, og det nye styre lod vide, at en udstrakt pressefrihed fremover blev accepteret. Arbejdet med landboreformerne førte snart til frihedsstøtten og stavnsbåndets ophævelse. *Hviids Evropa* ramte ned i et klima med spirende borgerlig opposition og forhåbninger til den nye regering, og bogen blev et pionerskrift for fri meningsbrydning med politisk og kulturel brod. Hviid afspejlede holdninger, der længe havde været udbredt blandt yngre intellektuelle, og med ham kunne man mere åbent forfægte sin modvilje over for gejstligheden og sin begejstring for europæiske berømtheder som Lessing, Rousseau og Voltaire. Reformfolkene i det københavnske klubmiljø modtog også den dristige dagbog som en smagfuld dannelseshistorie.

I traditionelle kredse var man omvendt mere lunken. Guldbergs reaktion er værd at mærke sig, for i forskellen på ham og Hviid skilles vandene mellem den ældre og den yngre danske Oplysning. Her står det internationale over for det lokale og det reformerende over for det konservative, sådan som fronterne i almindelighed var trukket op. Fra amtmandsgården i Århus skrev den slagne toppolitiker til en ven om Hviid, at »en ærlig mand sulter, førend han bedrager«.* Som fritænker

* Se Guldbergs brev s. 417-19 i J. O. Bro-Jørgensen (udg.): *Ove Høegh Guldbergs og Arveprins Frederiks brevveksling med P.C. Schumacher 1778-1807*. 1972. Samtidige anmeldelser af Hviids rejsedagbog findes i tidsskrifterne *Deutsches Museum* bd. I 1788, *Kieische Gelehrte Zeitungen* 1788, *Kritik & Antikritik* 1788, *Nyeste Kjøbenhavnske Efterretninger* 1788 og 1789 og F.C. Cramers polemiske pjece *Hviids Reise durch Deutschland. Ein Tunier zwischen Heinze und Cramer in Kiel gehalten vor dem plain good sense og good humor des Copenhagener Publikum*. 1788.

og en trussel mod ungdommen burde manden nedlægge sit hverv som provst. For den tro lutheraner måtte Hviids frafald fra folden også have været et stik, for som statssekretær havde Guldberg gjort den unge mands rejse mulig, startet hans karriere, defineret hans opgave, skænket ham rejsestipendiet. I statssekretærens verdensbillede kunne historisk bibelkritik kun være et gode, Bibelen var ikke Guds ord fra ende til anden, som den klassiske ortodoksi hævdede, men vidnede om det, så jo mere bibelsk viden, jo bedre. En efter en vendte hans stipendiater alligevel hjem som rationalister, lutret for ortodokse læresætninger, og den udvikling havde Guldberg som politiker gjort meget for at forhindre. Den gamle statssekretær kunne egentlig lide Hviid, men lod ham personligt vide, at han havde fået tidens nye drømme om tolerance og kritik galt i halsen. Guldberg var »ingen ven af den saakaldte *Aufklärung*«, der ville gøre Kristus til bedrager og disciplene til sværmere. Han havde først bekæmpet den moderne Oplysning med sit apologetiske forfatterskab, siden med sin underskrift på dokumentet, der be-segledede Struensees henrettelse, dernæst som lovgiver. Guldberg beordrede universitetet at holde øje med kætterier i den udenlandske bogimport og var givetvis den politiske vilje bag en forordning af 11. maj 1775, der indskærpede studenters »eksamination« i kristendom af biskoppen, inden de drog udenlands, for Europa kunne let stjæle barnetroen fra en ung mand. Blev lovens bogstav taget alvorligt, så blev også Hviid udsat for den rutine, før han drog sydpå. Guldberg var i alt sin tids løftede konservative pegefingere, men hans love og private formaninger bed ikke på Hviid, der dog var høflig nok til at dedikere ham sit første videnskabelige arbejde tilbage i 1780 og nævnte sin mæcen med respekt i dagbogen. Men efter mødet med Europa vendte protegéen sig fra den klassiske enevældes verdensbillede, som mæcenen var dybt forankret i. Rejser kan gøre meget ved

folk. Ove Høegh-Guldberg udsatte da heller ikke sig selv for sådan en fare.

Den gamle statssekretær rejste næppe nogensinde ret langt syd for fødebyen Horsens.

Rygtet sagde, at Hviid ikke brød sig om postyret omkring udgivelsen. Det fremgår også af bevarede breve, at sagen blev flittigt diskuteret, endda helt ind i regeringskontorerne, hvor sladderer lagde kronprinsen i munden, »at bogen er kommet 10 år for tidligt«.* Dertil kom den professionelle kritik. Det konservative *Kritik & Antikritik* følte sig stødt, ligesom man i Kiel ikke kunne lide den hurtige og noget billige dom over byens unge Christian Albrecht-universitet, hvor der ikke var noget videre at lære, hvor biblioteket var dårligt, og den gamle prorektors forelæsninger i stridsteologi var kedelige. Det blev for meget for prorektorens søn, Carl Friedrich Cramer, der med en lokal allieret anklagede den »elendige« Hviid for had mod tyskere og ironisk udpenslede en række fejlagtigheder i en mindre pjece.

Den samtidige kritik noterede sig også med nogen irritation, at Hviid får røget lovlig meget pibetobak undervejs, og at læseren kunne være den slags bagateller foruden. Kritikere luftede dermed ubehaget ved banaliteter og de mange private bemærkninger. Man førte i tiden »apodemiske« [: rejsteoretiske] diskussioner om, hvorvidt den rejsende skulle nøjes med at beskrive sine objektive iagttagelser eller også give plads til sub-

* Om rygtet: se Johs. Boyes nekrolog over Hviid i *Minerva* 1788, der også oplyser om begravelsen. Om Kronprinsen, se J. Ph. Rosenstand-Goiskes *Maanedlige Efterretninger* februar 1788, Kgl. Bib. NKS 2100h 4*, andre kommentarer til Hviid findes i følgende kildeudgivelser af Julius Clausen: *Knud Lyne Rabbeks ungdomskærlighed*. Memoirer og Breve XV. 1911, *Efterladte optegnelser af generalfiscal P. Uldall*. Memoirer og Breve XXI. 1914 s.112-15 og *Portrætmalerens dagbog*. Memoirer og Breve VI. 1907 s. 40.

jektive refleksioner. Mod slutningen af århundredet vandt subjektiviteten mere gehør, ikke mindst efter at *Sentimental Journey* (1768) af Lawrence Sterne havde fundet mange læsere og efterlignere. En af dem var forfatteren Jens Baggesen med *Labyrinten* (1792-3). Hans klassiker i dansk litteratur var skrevet frit fabulerende – men også inspireret af den mere nøgterne Andreas Christian Hviid, der får flere taknemmelige henvisninger. De to var venner.

Døden reddede hurtigt Hviid fra yderligere polemik om dagbogen. Helbredet var aldrig for godt, og under en af de hyppige sygdomsperioder ebbede livet langsomt ud. Ved dødslejet blev rejsekammeraten Anders Gamborg bedt om at brænde resten af manuskriptet, og dermed forsvandt resten af de originale dagbogsoptegnelser, der ellers var gået til trykken som en planlagt fortsættelse. Var det på grund af balladen? Vi ved det ikke. Efter otte dages kamp med stærke mavekramper og »inflammation i hjernen« døde Andreas Christian Hviid den 30. maj 1788, 38 år gammel, og efterlod sig en ung, gravid enke og et 16 måneder gammelt barn. Tidsskrifterne bragte smukke minde-digte, og *Minerva* skrev, at kisten blev fulgt til Assistens Kirkegård af over hundrede studenter og en »stor ubuden Skare«.

Dengang som i dag ærgrer man sig over, at Anders Gamborg så loyalt fulgte den døendes ønske, så vi må undvære den måske vigtigste del af dagbogen: rejsen fra Bologna og det lange ophold i Rom. Da Hviid havde ligget i graven i en måned udkom de allerede trykte 104 sider af fortsættelsen som et »anhang«, og Gamborg forsvarede sit litteratur-mord i et efterskrift. Efter-spørgslen på flere af Hviids oplevelser var stor. Fire år senere fik redaktøren Frederik Ekkard fat på et af hans breve fra Herculanum til kollegiekammeraten og teologen Christian Frees Hornemann, og efter aftale med enken lod han det trykke i sit

ugeblad *Samleren* i 1792. Det kan kaldes en prøve på, hvad den tabte dagbog kunne have fortalt.*

Med *Hviids Europa* bliver man klog på, hvordan der rejses med fuldt udbytte. Man bliver klog på, hvordan modernitetens første idéer blev prøvet af i samtaler mellem folk helt tæt på deres fødselsøjeblik. Og endelig bliver man klog på, hvordan Oplysning handlede om at overskride grænser.

Dengang som nu.

Michael Harbsmeier & Morten Petersen

TIL HANS KONGELIGE HÖIHED KRONPRINDS FREDERIK.

* Ekkard var for øvrigt amanuensis ved Göttingens universitetsbibliotek, mens Hviid studerede der, men fik underligt nok ingen omtale i dagbogen.

NAADIGSTE KRONPRINDS!

Disse ringe Anmerkninger, som jeg nedskrev paa en Udenlandsreise, hvilken *Hans Majestat Kongen* allernaadigst bekoestede, og som jeg nu har udgivet offentlig, i den Tanke, at de maaskee kunne moere en eller anden af mine Landsmænd, der ikke havde reist, er jeg saa dristig at nedlægge for *Dem Naadigste Kronprinds*, som Beskytter af Skrivefriheden, uden hvilken disse Anmerkninger, hvor frie de end ere for at indeholde noget, enten mod Staten, Religionen eller Sæderne, aldrig skulle være komne for Lyset.

De danske Konger have store Fortienester af Videnskaberne, for hvilke Historiens Muse har sat dem Mindesmerker, der aldrig forgaae. Men hvor stor end den Omhue har været, som vore Konger have baaret for Studeringer, saa have dog Muserne ikke til alle Tider havde saa stor en Mængde ivrige Tilbedere, som man af den særdeles Agt, hvormed de af vore Regentere ere blevne udmerkede, skulde have formodet, hvortil, som jeg meener, den fornemste Aarsag har været, at Frihedens Tempel i de ældre Tider, enten slet ikke, eller og saa sielden har staaet aaben for deres Dyrkere. Og uden for dette Tempel vise disse de frie Konstners Gudinder sig ikke i den Glands og Skiönhed, som er i Stand til at indtage alle.

Nationen troer, *Naadigste Kronprinds!* at det er *Dem* den skylder det, at Adgangen til dette Frihedens Tempel nu er aabnet for alle, og den anseer taknemlig dette for et stort Gode; thi hvor det er alle tilladt at undersøge Sandheden, og uden Hinder at meddele den til hverandre, der kan hverken Vold og Undertrykkelse giøre sig Haab om at blive skiult og ustraffet, eller Vankundighed, der er Moder til mange Lafter, tage Overhaand.

Saaledes have alle sande gode Regentere fra Ungdommen af begyndt. Historiens Mirakel, *Friderik den anden*, Preusens Konge begyndte ligeledes tidlig at elske Sandhed, at underrette sig om alle Ting, at tale med alle, for at lære at kiende Mennesker, at afskye Overtroen, denne utidige Frygt for Gud, tidlig at gjøre sig uafhængig af Vellyster, at agte Mennesker eene for deres Dyd og Indsigter, og at være döv mod dem, som raade Forfølgelser for Meninger. Og ved stadig at holde ved disse Grund-sætninger saalænge han levede, fik han det meest ærefulde Monument, som et Menneske er i Stand til at opnaae, det nemlig at blive anseet af en heel Verden som et Mönster for Konger, og som en Ære for det menneskelige Kiön.

At denne Tänkemaade, som *Deres Kongelige Höybed* nu har begyndt at elske, ligesaa maae rodfæste sig i *Deres* Siel, det er det Folks höieste Önske, der engang var mägtigt, og som igien under en viis og stor Konge vil kunne komme til at indtage sin ærefulde Plads i Verdens Aarbøger. Thi Nationen er den samme; men det er *Naadigste Kronprinds!* med hele Stater og Riger, som med enkelte Mennesker. Begges Skiebne hænger for en stor Deel af deres Værd og Beskaffenhed, som de overgive sig til, og til hvis Anförsel de betroe sig. Jeg er med de oprigtigste Önsker for *Deres Kongelige Höiheds* Liv og Velgaaende

NAADIGSTE KRONPRINDS

DERES KONGELIGE HÖIHEDS

underdanigste Tiener
ANDREAS CHRISTIAN HVIID

Forerindring.

At reise udenlands paa det Offentliges Beköstning, er ligesom en tung Byrde man tager paa sig, thi da saa mange Midler til at berige sig med nyttige Kundskaber blant fremmede staae aabne og tilbyde sig for os, saa er det, ikke at komme dueligere tilbage, baade at beskiemme sig selv, og at skuffe sine Medborgere, af hvilke man i det haab blev udsendt, at man baade var skikket til at kunne, og redelig til at ville benytte sig af de Midler, som vare i vor Magt til at forøge vore Indsigter i det Fag, til hvilket vi bestemte os.

Hvor omhyggelig jeg end var i de faa Aar jeg opholdt mig uden for mit Fædreneland, for at underrette mig, saavidt min Evne og mine Kundskaber tillode, om alt det, hvoraf jeg troede at kunne drage nogen Nytte, og hvor flittig jeg end optegnede hvad merkverdigt jeg saae og hørte, saa er jeg dog overbeviist om, at hverken det jeg i mit egentlige Fag iagttog og nedskrev, eller det jeg om andre Ting optegnede, paa nogen Maade kan lignede med det Skarpsindige og Underholdende, som mere formuende, lærdere og mere oplyste Reisende i de senere Tider, have leveret. Vel var jeg ikke ganske ung da jeg reiste ud, (jeg var 28 Aar gammel), men ikke destomindre erfarede jeg dog, at mange af de Kundskaber en Reisende bør besidde, manglede mig; imidlertid reiste jeg bort med en uindskrænket Lyst til at lære, og med det brændende Önske, engang i Fremtiden at maatte kunne blive i Stand til at afbetale noget af den Gield, jeg ved denne Reise kom i til mit Fædreneland, paa hvis Beköstning jeg var saa lykkelig at gjøre den.

Udenlands Reisers Nytte er af mange bleven meget ophøiet, af andre er deres Nytte igien ligesaa meget bleven forringet.

Nogle Reisende, som berigede med Kundskaber, og forædlede ved menneskeligere og mildere Tænkemaade ere komne tilbage til deres Fæderneland, have aftvunget mange den Tilstaaelse, at intet var nyttigere end at reise, og intet mere skikket til at danne kloge og duelige Mænd. Andre derimod, som deres Fæderneland modtog ligesaa uvidende, og mere fordærvede end de vare, da de forlode det, have af nogle udlokket de allerugunstigste Domme om Reiser, at man nemlig, derved ikke lærte noget nyttigt, men at man tvertimod tabte blant Fremmede sine Sæder, sin Kierlighed til sit Fæderneland og til sine Venner, og hvad endnu mere er end alt dette tilsammen, at man tabte sin Høiagtelse for det guddommelige Væsen selv. Men de, som slutte saaledes, synes mig at begaae en Feil, da de af det, som de bleve vaer hos nogle faa enkelte Reisende, tillagde Reiser en almindelig bestemt Beskaffenhed. Imellem for meget og for lidet ligger det Rette. Sandhedens, som Dydens og Skiønhedens Linie, løber ligesom i Midten af disse tvende Yderligheder.

Den Uvidende, den Lade, den Sløve og Vellystige, vil paa Reiser udentvivl ikke lære noget, men snarere, da Reiser tilbyde mere Lethed og Frihed til at leve som man vil, vende mere usædelig tilbage. Og ligesaa rimeligt er det, at den som er videbegierlig, skarpsindig, oplyst og flittig, vil komme hjem med en Siel rigere paa Kundskab, og med et hierte fyldt med en større, sandere og mere levende Agt for Dyden og sit Væsens Herre. De, som ere mindst tilbøielige til at indrømme Reiser nogen Nytte, ere gierne de, som ikke have seet fremmede Lande, og ere derfor uvillige til at tilstaae det at være nogen Fordeel, som de selv ikke ere i Besiddelse af. Saadanne, ofte meget agtværdige Mennesker, pleie i Almindelighed at indvende mod det Fortrin, man tillægger Reiser, de Mænds Duelighed og Indsigter, der ere dannede hiemme, og af hvilke et hvert Land altid har et stort Antal at fremvise. Men ligesaa vist som det er, at man i sit Fæderneland kan dannes kloge og til

en stor Deel af Statens Tienester duelige, saa sandt er det, og bestandig vil blive det, at saadanne indsigtsfulde hiemme dannede Mænd, hvis de vare blevne sendte ud blandt Fremmede, derved skulle baade have opnaaet en endnu større Kundskab og Beqvemhed, og være blevne befriede fra mange skadelige Fordomme, som seent, og undertiden aldrig aflægges hos dem, der kun have seet den Folkeslægt, blant hvilke de have faaet Liv-, Religion og Underviisning.

Ved at omgaaes flere Mennesker, som ere forskellige i Henseende til Himmel-Egn, Sprog, Love, Secter, Opdragelse og Kaar, bliver man tilfulde forsikkert om Sandheden af den Dom, som alle de, der vare i Stand til med sikker Skiønsomhed at veie hvad der foregik i Verden, til alle Tider have fældet om Mennesket og Livets Værd. Saaledes f. Ex. bilder jeg mig ind paa Reiser at være bleven meget bestyrket om Rigtigheden af disse Sætninger, nemlig:

At sædelighedens første Grundlove ere tilfælles for hele Menneskeslægten, og at det ere disse, og ikke Meninger, der over hele Jordkloden ere forskellige, som lede os til det usynlige Lyksaligheds Maal, mod hvilket disse moralske Loves høieste og viise Princip har vendt os.

At Sindets Roe, Livets største Lyksalighed, ikke er bundet til noget vist Sted, nogen vis Stand, eller Person, men at den er tilfælles for alle hele Verdens dydige Mennesker. At

gode og retfærdige Mennesker, findes under alle Himmel-Egne og i alle Religioner.

At det borgerlige Selskabs Fordele, allevegne kun ere de Mægtige og Rige til Deel.

At dette hele Liv er en Scene af Forfængelighed, der snart er ude, og at intet i Verden forskaffer os nogen sand og varig Fornøielse, uden Medvidenheden om at have handlet rigtig, og Haabet om et varigere og bedre Liv.

Thi vel er en Mand, som har vænt sig til at tænke over hvad han seer, over hele Jordkloden, bekiendt med disse Sandheder, men de ere dog mere levende, og ligesom med Magt tvinge sig ind i deres Siele, som med egne Øine have seet og agtet paa flere Landets Mennesker, og det fordi de hos saadanne ere uddragne af flere Ting og Formaale.

Reiser udfordre Kundskaber, Flid og Penge. Jo flere Kundskaber man har, førend man reiser, jo mere er man i Stand til at lære blant Fremmede. En Mand af en fiin og en dyrket Forstand, bliver ligesom Eier af alt det, han seer i Verden, i det han af alle Naturens og Konstens Verker, drager en stor Mængde nyttige og reene Fornøielser, som aldeles ere skiulte og ukiendte for den Uvidende og Udyrkede. Og ligeledes staae de Menneskers Erfarenhed og Indsigter, som man paa Reiser lære at kiende, os da først aabne, naar saadanne Mænd blive vaer vi have Forstand til at skønne deres Værd, at vi ere i Stand til at indsee og fatte, hvori de ere fortrinlige, og naar vi selv besidde Styrke nok til at kunne følge med dem ind i Videnskabernes inderste Helligdomme. Thi den Uvidende, ligesom den Vel-

lystige, bliver, hvor han kommer, kun ringe agtet af de oplyste Mænd, der allevegne udgiøre ligesom Kiernen af deres Slægt.

Hvo der af Mangel paa Tiid, nødes til flygtigen at bese Ting og Indretninger blant Fremmede, som fra mange Sider ere merkverdige, og hvis Betragtning derudover kræver megen, baade Roe og stadig Eftertanke, maae stedse lade sig nøie med en løs og ufuldstændig Kundskab, der er ligesaa vanærende som unyttig. Nu Kundskab om Mennesket, som enhver Reisende bør søge at forskaffe sig, den forudsætter nøie Bekiendtskab med mangfoldige Objecter, der fordre en vedholdende og rolig Agtpaagivenhed, som den ikke allevegne har i sin Magt, der nødes til at skynde sig. Thi det blotte Syn af et Formaal gjør os ikke klogere, men det er Begrebet, som Forstanden i Roe samler og drager deraf, der geraader os til Nytte.

De Midler, der behøves til at bestride de Udgifter, som Reiser nødvendig medføre, ere for dem der kun reise for at lære, (og hvad høiere Maal kan vel nogen klog Mand foresætte sig i Verden, end det at oplyse sin Forstand!) ikke saa betydelige som mange pleie at troe. Med sex hundrede Rigsdaler Dansk, troer jeg at En med Kundskab om de levende Sprog forsynet sindig Mand, naar han ellers er Herre over sin Tid, (thi at reise hurtig koster meget), og er Huusholder, kan bestride baade Reiserne selv til de fornemste Stæder i Europa, og de Udgifter, som nødvendig ere forbundne med at opholde sig i store Stæder, og med der at see det merkverdige. Reisers Kostbarhed er en Fordom, der ligesom andre Vildfarelser bibringes os tidlig, og skader meget, i det mange derved afskrækkes fra at benytte sig af det herlige Oplysnings-Middel, med egne Øine at see andre Nationers Sæder, Skikke og Indretninger, og at tale og omgaaes med mange i flere Henseender forskellige Mennesker. De som tilsætte allermest paa deres Udenlandsreiser, ere sædvanligst saadanne, som lære allermindst. Thi i store Stæder at ville giøre Opsigt ved Hofferne, og at ville vende sig om i Cirklerne med

de diplomatiske Legemer, det er, ligesom alt det, der fordrer Mennesket, meget kostbart. For det, der i saadant Selskab anvendes paa een Froekost og een Lyst-Tour, beseer en frie med en viis og dydig Siel begavet Mand, mange for Menneskeligheden og Videnskaberne nyttige Stiftelser, fra hvilke han vender tilbage med Kundskaber, som han siden fra sin dunkle Krog udsaaer til mange af sine Medmenneskers Vel og Lyksalighed.

Mange Skriver, som indeholde blandede Iagttagelser, der ere giorte blant Fremmede, have vi ikke af Indfødte i vort Sprog, uagtet de Danske, ligesaa vel som andre Nationer, vare i Stand til ved Hiemkomsten at have kunnet levere læseværdige Anmerkninger. Maaskee var Censurens Tvang, Videnskabernes og den borgerlige Lyksaligheds største Pest, det, der skrækkede dem, der havde reist, fra at lade hvad de tænkte over det de saae mærkværdigt, komme for Lyset; maaskee en ikke urosværdig Beskedenhed, der synes at udgiøre et Stykke af vor Nations Character, berøvede os saadanne og flere Skriver. Lærde, blant Fremmede giorte Anmerkninger, som vidnede om Lærdom, Smag og Skarpsindighed, have mange Danske leveret, men da saadanne Skriver kun nærmest komme dem tilgode, som egentlig beskæftige sig med Videnskaberne, og de mange, hvis Kald dette ikke er, dog og kunne ønske sig om Fremmede af dem at blive underrettede, til hvis Reiser de selv havde bidraget, smigrer jeg mig med det Haab, at dette Udtog af min Dagbog, hvor ubetydeligt det end er, dog ikke aldeles vil mangle mine Medborgeres Bifald. Det Litteraire, jeg i mit Fag samlede, vil jeg, som skeet er med noget, udgive paa Latin, naar Leilighed tillader det.

Blant det, jeg paa min Reise holdt værdig at optegne, vare og de Tanker, som jeg om forskellige Emner hørte af En og Anden, til hvilken jeg havde Adgang. Thi mange af disse Tanker vare frie, nogle for mig nye, og mange af dem syntes mig saa vigtige, at jeg troede, de fortiente at naae til flere Lemmer

af det menneskelige Selskab, hvis Vel de forekom mig at kunne fremme. Ere de i min Dagbog ikke tydelige, da er Skylden min, fordi jeg enten af Mangel paa Kundskab og Indsigt, ikke rigtig fattede dem, eller slet indklædte dem, fordi jeg ikke formaade at udtrykke dem smukkere. De maatte nedskrives strax, da jeg ellers havde tabt dem af min Hukommelse, og sielden føder Haast noget smukt litterair Foester til Verden. Men paa det at hverken de agtværdige Mænd, hvis Tanker jeg nedskrev, (hvis min Dagbog blev oversat) skulle blive forlegne ved at see det offentlig bekiendtgjort, som de i Tillid til min Villighed, uden Tilbageholdenhed, naar jeg var ene med dem, taledede med mig, (thi hvor uskadelige og uskyldige end Meninger ere, saa kunne og ville dog saa faa Mennesker være deres endog rigtige Tanker om mange Materier bekiendte), eller at andre værdige Mænd derved i Fremtiden skulle blive mere tilbageholdne mod andre videbegierlige senere Reisende, saa har jeg fortiet deres navne, som jeg hørte disse Tanker af, med mindre jeg enten vidste, de ikke vilde have dem fortiede, eller og at de Mænd siden ere døde.

Iagttagelser, som henhøre til Naturhistorien og Statistiken, vil man ikke finde mange af i min Bog, og det ikke fordi jeg jo vidste at Anmerkninger af den Art vare vigtige, men fordi (at jeg reent ud skal sige Sandheden) jeg ikke i disse Fag havde nogen Kundskab. Min Lyst til Bibelens Kritik og Sprogene, som vare mit Hovedformaal, min Begierlighed efter at tale med oplyste Mænd, og at beseer Gallerierne, og min Higen efter at speide Overtroen, der er en Fiende af vor Fornuft, (den ypperste Gave Gud har givet Mennesket), havde ikke heller levnet mig Tid dertil, om jeg end i disse Videnskaber havde havt Indsigt.

Den Lykke at have reist Udenlands, anseer jeg for en af de højeste Fornøielser jeg nød i Verden, og neppe troer jeg, at nogen af dem, som kom til Italien, det deiligste Land, som Solen nogensinde saae, om Reiser vil fælde nogen mindre fordeel-

agtig Dom. Jeg blev til dette kongelige Reisetipendium foreslaget Kongen af Geheimeraderne: Ove Høegh Guldberg og Joachim Godske Moltke, hvilken Velgerning jeg aldrig skal forglemme. Engelland saae jeg ikke, skiønt jeg inderlig attraade det, da denne Nations Sprog fra Ungdommen af temmelig nøie var mig bekiendt. Mig manglede dertil baade Tid og Penge, thi de mig allernaadigst forundte tre Aar vare udløbne. Dog troer jeg, hvis ikke et Tilfælde var indtruffen, at jeg maaskee dog havde seet dette mit kiereste Ønske opfyldt.

Skreven paa Regensen i Kiøbenhavn
den 22de Decbr. 1787.

Udtog af en Dagbog

FØRSTE DEEL

Reisen til Kiel.

Tu, quamcunque Deus tibi fortunaverit horam grata fume manu; nec dulcia differ in annum; ut quocunque loco fueis, vixiffe libenter te dicas. HORAT.

Modtag med Taknemlighed hver glad Time, som Gud tildeler Dig, og udsæt ikke at nyde Livets fryd til fremtiden, at Du paa hvad Sted Du end var i Verden, kan sige, Livet der var Dig kiert.

Julii Maaned.

DEN 7de. I Eftermiddags Klokken 6, gik jeg med Hr. F. C. Winsløw* og P. Horrebøw**, (der begge med mig have kongelig Reise-Stipendium) til Seils fra Reden med Paqvæt-Baaden Delphinen. Paa Vagtskibet saae vi en Baad med tre Mennesker i at kantro, thi det blæser hesligt, men den kiekke Commandeur Rhamsbart jog strax 2 Baade ud, hvoraf den ene hialp dem alle 3 op af Vandet. Vi saae dem dukke op og ned i Vandet; og paa et Par Minuter var denne fortrefelige Anstalt gjort til at redde dem. Vi have nu i Aften Kl. 10 alle Tre med aabne Munde allerede maattet ofre vor Middagsmad til Neptunus, og ere ikke lidet fortrydelige paa en Slump Tydskere, fordi de ikke ere søesyge, ligesaa vel som vi Danske,

KOMMENTAR

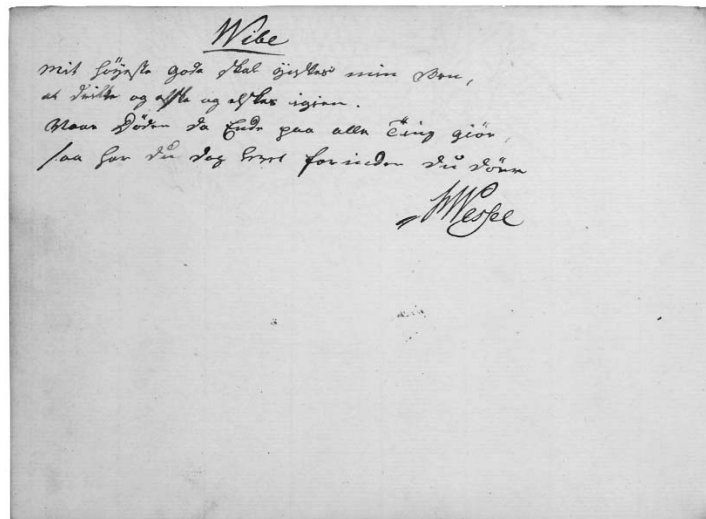
* Nu Professor, Medlem af det parisiske chirurgiske Academie, og første Chirurgus ved det kongelige Friderichs Hospital i Kiøbenhavn.

** Døde i Paris, Aar 1778 i sin blomstrende Alder, af en hidsig Feber.

men i dets Sted fortære med god Appetit en Mængde Proviant ret lystige. Vi lee ikke desto mindre, og med Latter undersøge Aarsagen til det, at de ere friske og vi Danske syge. En sagde, det kom af Mavens forskellige Indretning, En meente det kom af, at vi vare nedslagne og heel syge i Forveien af den rørende Afsked, vi havde taget fra vore Venner og Veninder. En tredje meente, at paa dem, som vare vante til at flakke fra eet Land til et andet, beed ingen Søesyge. Imidlertid raver jeg saa meget, at jeg nu ei kan skrive mere. —

DEN 8. I Dag har det ret været morsomt: denne nu overalt grasserende Søesyge har bundet os Passagerer mere tilsammen, da vi tilforn vare splittede omkring i alle Vraaer paa Skibet uden Venskab og Fortroelighed. Vi have og nu hvisket os hverandres Navne og Professioner til, og ere alle ikke lidet opbragte paa en Passager, fordi han idelig holder sig for sig selv, og endnu ikke en eneste gang har været søesyg. Han maae ei være os Danske god, thi da vi kom ned i Cahyten, er han med samt en stor Dyne rømt op paa Dekket fra samme, hvor vi paa tre Brixer igien toge Plads, og tilbragte nogle Timer ret fornøiede. Veiret har ellers i Dag været ret godt, men vi have intet merkværdigt seet; desto mere have vi leet og spøget.

DEN 9. Dette skriver jeg allerede i Vertshuset i Travemynde, hvortil vi ankom Kl. 7 i Aften, omringet af en stor Skare gamle Betler-Kiellinger af en usædvanlig Høide, der plagede os med Plattysk. Paa Skibet var hele Dagen stor Glæde over det Haab vi havde, om Aftenen at komme i Land. Blandt vort Selskab have vi og opdaget en Major Gyldenskiold og hans Søn. Vort Vertshuus, hvor vi i Selskab med Majoren ere tagne ind, er ret godt. Vi have i Aften i en stor rummelig kiøl og lys Sal, som vender ud til Havet, spiißt nogle ypperlige Fisk, og det med et meget muntert og aabent Hierte, der ikke synes lidet at glæde vor gode Vert. Her ere endeel saa kaldte Skilderier paa denne Sal, af hvilke Garrich, som hænger blant en Mængde lybske

Blad fra A.C.Hviids stambog i Det Kongelige Bibliotek.

Borgemeſtere, tildrog ſig min Opmærksomhed; thi jeg havde ei tilforn ſeet denne berømte Mands Portrait. Efter Maaltidet gik vi ud, for at ſee os omkring, og ſkiønt vi intet ſtort eller rart ſaae, fornøiede vi os dog over den nye Façon, vi bleve vaer paa de ellers almindelige Objecter. En Art Capitain, man her paa Stedet kalder Hr. Hauptmann, og ſom man ſagde os, ved hielp af et ringe Antal Invalider hyttede Skandsen, indfandt ſig hos os for at efterſee vore Paſſe, hvorfor ham blev givet 4 Rigsdaler. Da de vare latinske, blev deres Rigtighed ſtrax bevidnet, men det ſmertede os dog, at en Anfører for en halv Snees lybske Invalider ſkulde confirmere vore kongelige Paſſe. Imidlertid fornøiede det os ret hjertelig, og endnu, medens jeg skriver dette, gotte mine andre Venner ſig i Sengen med en god Latter over denne lille Tort, vi maatte lide.

DEN 10. Dette skriver jeg i Lybek, 2 Mile fra Travemynde, hvortil vi kom i Formiddags Kl. 11 og ere vi logerede i Huset kaldet *The King of England*, (Kongen af Engelland.) Travemynde forlod vi i Morges Kl. 8 under en Mængde Staaderes Velsigelſer, ſom nogle faa Skillinger med tre Taarne paa forſkaffede os. Vores Befordring var en ſtor aaben Høſtvogn, forsynet med fire Sæder af Træ med Klappe paa Siderne, at den Yderſte ei kunde glide ud. Vi var i alt 8 paa denne Vogn, alle muntre og opmærksomme paa enhver Ting, der mødte os, thi det var for os ſom vi vare komne i en anden Verden. Snart fornøiede vi os over en ſyngende Dreng, der i fuld Galop fulgte Vognen, indtil han havde faaet ſin Skilling, ſnart igien over Kudsken, der ved hvert Vertshuus fordrede Penge til Bier, alle glædede vi os over de deilige Marker og den ſmukke Egn, vi passede. Tet uden for Lybek hengde 3 ſtive Tyve i Rad i een Gallie. Lybek er ret moersom, det snurrer her ſom i en Biekube; thi Byen vrimler af Mennesker. Jeg har i dag været hos min Banqueur Waht og Fürſtenau, ſom særdeles høfligen toge mod mig i en Stue, der var ſtor ſom en Lade hos os paa Herregaardene. En Vogn

stod i Stuen, og endnu var tilstrækkelig Plads for vort Kaffe-bord og Passagen, Dette hovede mig meget; thi Værelset var derved baade kiølt, moersomt og lyst. Man spendte endog for Vognen medens vi drak Kaffe, og kiørte ud med den lige for Bordet. Ikke deſtomindre var Værelset meget reent og ordentlig. Denne samme Indretning fandt jeg og andre Steder i Byen, hvilket gav mig Anledning til at spørge min Vert i Kongen af Engelland, om Indbyggerne der bleve gamle, da jeg længe har troet, at et stort Værelse idelig at opholde sig i, ikke lidet bidrager til et fornøiet Sind, der meeſt forlænger Livet. Hvad jeg og her syntes godt om, er den Mængde levende Haugeblomſter, man sælger paa Gaderne. De Sælgende ere sædvanlig unge vakkre Fruentimre, som, opſtillede i Rader paa begge Sider, flittig tilbyde de Forbigaaende i ſtor Mængde af alle Arter. Og da det nu juſt er Roſernes Tid, er det for mig noget meget smukt. Nogle Jordbær har jeg i Dag faaet til Middag af en usædvanlig Størrelse, deres Lige har jeg aldrig seet.

DEN 11. I Dag har jeg her intet seet værd at optegne. Man taler vel meget om en prægtig St. Marie Kirke, hvor jeg dog ikke traf noget usædvanligt, uden det, at Byens Passage gik derigennem, og at man i Stolene hiſt og her gjorde nogle miſtænkelige Aftaler, der ikke passede med den Idee, jeg har om slige Steder. For reſten var den gotisk, ildelugtende og sørgelig ligesom vores. Af de fire lærde Borgemeſtere saae jeg ingen, og nu da Klokken er 4 ſtaaer jeg færdig at reise herfra med den ordinaire Poſt til Kiel. I dette Øieblik læsde jeg af Aviserne, at Præſten Dodd var bleven hængt i London, juſt den, hvis *sermons to young men*, (Prækener for unge Mennesker) jeg for et Par Aar siden med saa megen Fornøielse havde læſt. Underligt at hænge en Sædelærer. Men Engellænderne ere retfærdige.

DEN 12. Efter at have reiſt hele Natten i et fortreffeligt Veir, kom jeg i Dag kl. 12 om Middagen til Kiel. De holſteenske Poſtilloner ere ret moersomme; thi de smelle idelig med deres lange

Pidske og synge dertil ret artig. Min Kudsk kaldte mig ſtedse Svoger, og loe af mig, naar jeg bad ham kiøre sagte paa de gyselige Steenbroer; thi de sidde ikke selv paa Vognen, men ride paa den venſtre af de forreſte par Heſte. – Hr. Winsløw og Horrebøw forlod jeg med ſtor Ulyſt i Lybek, dog venter jeg i Gøttingen at komme til at studere med den ſidſte, men Gud veed, naar jeg igien træffer min fortreffelige Winsløv, som *Hygea* kaldte til Paris og London. Gid jeg saa viſt kunde blive mit Fædreneland nyttig, som begge diſse i Fremtiden ville blive det. Mit Logie, er in der flämischen Straſſe hos Hr. Sageſtedt, Stadskok. Min Vert synes en god gammel Mand, og fra mit Værelse, som er ret rummeligt, kan jeg see ned giennem Gaden lige ud i Søen. Nu vil det her komme an paa det Tydske, om jeg nu kan redde mig med det lidet jeg veed. Jeg var dog allerede nogle Gange i Knibe med Naht, af hvilken jeg med Nød udvirkede den Tilladelse at føre min Penge-Brevvexling med ham paa Dansk, da jeg forſikrede ham, at jeg hverken kunde eller nogen Tid kom til at kunne skrive got paa Tydsk; thi det er et vanskeligt Sprog.

DEN 13. Da jeg her havde lovet at studere i det mindſte et halv Aar, gjorde jeg – min Opvartning. Da jeg erkyndede mig om, hvo der læſte over Critiken og de orientalske Sprog fik jeg til Svar: at man læſte *Theologia dogmatica, polemica, &c.*, og derpaa blev talt et Par kolde Ord om Egnens Skiønhed, og om Varmen. Jeg har i Dag gjort Bekiendtskab med nogle her ſtuderende Danske, nemlig Hr. N. Riegels, Hr. Kammjunker Juul fra Taasinge, hans Hofmeſter Hr. Stenersen, Hr. Lieutenant Kaas, og Hr. Grev Schack. Diſse modtog mig med megen Godhed og tilbøde mig deres Venskab. Ligeledes har jeg i dag besøgt Hr. Professor Welthußen, en simpel beskeden og artig Mand. Nu har jeg og accorderet at spise her om Middagen for 5 Rdlr. maanedlig hos en Assessorinde Struben. De øvrige Professorer, jeg havde forſøgt at besøge, traf jeg ikke hiemme,

de vare, sagde man, ved Kanalen. Imidlertid gik jeg omkring for at see Beliggenheden af Stedet, ledsaget af de Danske, som gjorde mig opmærksom paa de smukke Udsigter, hvoraf en saare stor Mængde tilbød sig. Især gjorde jeg en Tour giennem den Kongelige Hauge langs med Bugten, som Havet gjør ind til Byen, til et Sted, Dysternbrock kaldet, der ligger i Hiertet af en tyk Skov, som overmaade glædede mig. Os løb en stor Mængde Baade forbi, der gik til Canalen, det var Burscher, sagde man mig, de sang og musicerede ret herlig. Ved Enden af Fiorden nær ved Byen gjorde endeel andre Baade mig opmærksom, som vare fyldte med gamle Kiellinger, der roede rundt omkring, endeel satte endog lige over Bugten, de støiede meget og vare saare grimme. Da jeg kom hjem, fandt jeg et Brev fra ... i Kiøbenhavn som inderlig glædede mig.

DEN 14. gik jeg ud for at see Bibliotheket, hvor jeg traf den lærde Prof. Christiani, som med megen Artighed viiste mig omkring. I Patristiken og Historien var det temmelig vel forsynet, men i det orientalske Fag og Kritiqven var der saa got som intet. Men det er nu i sin Begyndelse, endeel gode latinske autores classici vare der, som man sagde, efter vor Guldbergs Foranstaltning. Ved Hr. Riegels er jeg i Dag bleven bekendt med Hr. Prof. Fabritius. Han tog meget venskabelig mod os, og forekom mig ret skabt til at være ved et Universitet, som begynder at blive til.

DEN 15. I Dag har jeg hørt Dr. Welthusen læse et hebraisk Collegium. Det var cursorisk, dog forklarede han hist og her vanskelige Steder. Hans Methode hovede mig meget; og det han anmerkede var grundigt. Hans Auditores vare kun 5, dog skal der være flere paa hans Colliegium over Dogmatiken, den Deel, der i Holsteen, som hos os, sikkerst giver baade got Brød og Flesk. Jeg hørte ligeledes Cramer i Dag læse over Polemiken paa Latin, vi vare 6 Auditores. Kiedsommeligt var det.

KOMMENTAR

DEN 16. Jeg besaae i Dag Arbeidet ved Kanalen. Det er nu det Sted, hvor Studenterne fornøie sig, og hvorhen de til Heft og Vogn vrimle saasnart Middag er forbi. Jeg fandt der og en stor Mængde Burscher, og saae for første Gang en af de saa kaldte Renomister, hvorom jeg havde hørt saameget. Disse lærde vandrende Riddere have temmelig Tilhæng, og see ud som Hververe. De præsidere ved Landsvaterne, Duellerne og Ruffesmauserne, ere Prorektorernes største Plage og fornærmede Burschers Tilflugt og Forsvar. Denne Canalscene var ret smuk; thi det var just nu i en Skov man arbeidede, hvori de mange Boder og Telte der vare opslagne, gjorde en megen behagelig Virkning for Øiet. Ved Hielp af den simple Archimedes Skrue bragte man alt Vandet ud af Gravene, og Arbeidet gik ret systematisk for sig. Om dette Arbeides Nytte taledes man for og imod, men da Planen og Tanken ikke var mig tilfulde bekendt, var jeg ei i Stand til at dømme selv.

DEN 17. Giorde jeg Bekiendtskab med Prof. Elers, og fandt i ham en beskeden og artig Mand. Jeg hørte ham og pro hofpitemed megen Fornøielse. Her vrimler overalt, begynder jeg nu at merke, af de saa kaldte Genier. Det er en Art seraphiske Contemplantere, forskellige deri fra de mystiske, at deres Brud, ikke som hines, er det himmelske Jerusalem, men Venus i Werthers Lottes Skikkelse; de see stedse suurt, succe, og have Tilladelse til i alle Selskaber at komme ind uden at hilse nogen, og igien ligeledes at gaae bort som de kom. Generalen for denne Orden her ved Universitetet, kom i Dag ind i et Selskab, hvor jeg var, uden at see til nogen, han hilsende ikke engang Verten og Vertinden, men satte sig ned ved et Bord og nedskrev noget i en Skrivertavle under en bestandig Riven i Hovedet, undertiden nynnede han noget bedrøveligt for sig selv, hvorudover jeg sluttede det var Elegier han pønsede paa. Ingen nærmede sig ham eller spurgte ham, kun jeg hviskede mig til at det var et stort Genie, hvilket gav mig

KOMMENTAR